

Cicle de Música Antiga al Convent de Sant Agustí

Divendres 5 de febrer de 1999 a les 22 hores
Entrada lliure

L'EDAT MITJANA

"Qui iubilat, non verba dicit..." de l'Ars Antiqua a l'Ars Nova

Cor Phinensis (Director Aleix Oliveras)

"*Qui iubilat, non verba dicit, sed sonus quidam est laetitiae sine verbis... non posse verbis explicare quod gaudet*". Aquest pensament de Sant Agustí ens serveix de marc introductor al concert d'avui, ja que suggereix que les paraules per la seva limitació positiva no poden expressar el món suprasensible. És la música, doncs, la que pot vehicular el gaudir que hom experimenta el lloar a Déu. El present programa està articulat en dues parts: Una primera, dedicada a la monòdia gregoriana, i una segona, dedicada a la polifonia medieval amb diverses formes i gèneres, tan religiosos com profans, que abracen de l'Ars Antiqua a l'Ars Nova. S'inicia i es clou la primera part amb dues antífones. L'antífona és un vers d'un salm o una petita peça cantada per dos cors alternats abans i després de cada salm. *Asperges me* ens invita a una benedicció introductòria, mentre que *Salve Regina* és una salutació mariana. Cal destacar l'estil sil·làbic d'ambdues antífones i el final melismàtic de la segona en la seva invocació "O dulcis Virgo Maria". La missa *Orbis factor* està construïda a partir d'un trop homònim del segle X. En el nostre cas, el trop era l'intercalació d'un text de caràcter sil·làbic, per recordar les notes del fraseig melismàtic a l'entorn d'una sil·làba. Moltes misses duen el nom del trop original que les farcia. La *Victimae Paschali laudes* (s. XI) , *Veni Sancte Spiritus* (S.XII), i *Dies Irae* (S.XIII) són, respectivament, seqüències dedicades a la festivitat de Pasqua de Resurrecció, de la Pentecosta i de la missa de difunts o *Requiem*. Les seqüències presenten una història que va de parell amb la del trop. Paulatinament, prengueren rellevància fins al punt que s'organitzaren com una forma independent. La missa de nit de Nadal comença amb l'intròit *Dominus dixit ad me*, i la del dia de Nadal amb l'intròit *Puer natus est nobis*. El text d'ambdues està fornit per salms, la segona, a més, per fragments del llibre del profeta Isaïas. L'himne *Tantum ergo* és la penúltima peça que fineix la primera part. És un himne de la festivitat de la Santíssima Trinitat; A cada estrofa li correspon la mateixa música.

Una peça de tipus ronda o canònica obre la segona part del concert. El Llibre Vermell de Montserrat -escrit a finals del S.XIV i principis del S.XV- és un dels exponents més representatius de l'Ars Nova a Catalunya. Montserrat fou un pol d'atracció de religiositat mariana a la darrera de l'edat mitjana. Les composicions del Llibre, tot i que embolicallades amb un contingut religiós, estaven pensades per l'esbargo -cantar i ballar- dels romers que anaven a Montserrat provinents d'arreu de l'Europa del moment. De les deu peces que en formen part, només *O Virgo Splendens* presenta notació de l'Ars Antiqua, les demés pertanyen ja a la notació pròpia de l'Ars Nova. *Laudemus Virginem* i *Splendens Ceptigera* des del punt de vista formal són dues caças o canons. *O Virgo Splendens* també és un canon farcit amb un text que és un *contrafactum* d'una altra antífona copiada en el mateix Llibre. *Stella Splendens* és un virelai a dues veus. *Mariam Matrem* pertany també a al forma virelai. Una de les formes estelars de l'Ars Antiqua fou el motet. Es tracta d'una forma contrapuntística a dues o tres veus, a voltes polítexual i/o polliodiomàtica. Aquestes darreres característiques convergeixen en el doble motet a tres veus i amb dos textos diferents. Contrastant amb el motet trobem el conductus, en que el *cantus firmus* ja no és gregorià sinó de nova creació, i el ritme és més marcat i processional. Tot i que les esmentades formes eren creades per les veus, això no obsta que els instruments les acompanyessin doblant-les o unisonant amb elles. En aquest sentit, també fora probable que en algun moment de la seva interpretació fossin els instruments els qui rellevessin les veus, trets, aquests, que configuren la interpretació d'avui proposada. A la darrera de l'època medieval i amb el pas del romànic al gòtic, el compositor comença a prendre importància i en conseqüència ens trobem amb més obres signades que amb els anònims de la primera part de l'època. Així, les quatre primeres obres ens testimonien l'autoria de llur factura. El Gloria de Gratosos de Padova és una part de les dues misses servades de l'autor. Jacopo da Bologna i Francesco Landini ocupen, juntament amb altres autors, un lloc destacat com a compositors rellevants de la música del Trecento italià. Ells treballaren en l'àmbit de música civil, on excel·liren en la producció de madrigals i ballates. La música i la paraula prenen carta d'importància en un moment en que les llengües en romanç maldaven per ocupar el seu lloc enfront al llatí. El mateix comentari que hem fet abans, en quant a l'ús instrumental, serveix aquí en la versió proposada. La polifonia anglesa dels segles XIII i XI palesa una predilecció per l'ús del discantus. La *Beata progenies* del britànic Lionel Power ens és una bona mostra de l'esmentat estil per cloure el nostre concert.

Jordi Rifé i Santaló
Musicòleg